

Lokale Partijen Gelderland Programma 2023-2027

voor de Provinciale Staten van Gelderland

Thuis in Gelderland

Kleine leeswijzer

Het Programma 2023-2027 bestaat uit twee delen. Het eerste deel (*dit bestand*) is bedoeld om te worden gelezen door iedereen. Daarmee voeren wij ONZE campagne. Dit programma is relatief kort en bevat de rode draad waarmee we alle dossiers kunnen duiden. Indien er een stellingname ontbreekt en die jij belangrijk vindt, voel dan vrij om [contact](#) met ons op te nemen.

Het tweede deel is bedoeld als archief voor de kandidaten en straks fractie. Hierin verwerken we alle stellingnames in interviews, debatten en stemhulpen. Dit archief bevat ook stellingname op (aanzienlijk deel van) alle dossiers die in de provinciale staten van Gelderland zijn behandeld of te verwachten zijn. Zo zorgen wij voor inspiratie en consistentie. Dit programma is opgebouwd uit de hoofdstukken 1) [Visie op Gelderland](#), 2) [Leefbaar Gelderland](#), 3) [Ruim Gelderland](#), 4) [Gelderland \(Gelderse Economie\)](#), en 5) [Gelders Bestuur](#). Aangevuld met de bijlage van beantwoording stemhulpen. Dit bestand omvat op moment van schrijven 78 pagina's.

Platform structuur

Lokale Partijen Gelderland is een platform. Bestaande uit een grote verscheidenheid van onafhankelijke plaatselijke groeperingen en vertegenwoordigers. Samenwerking brengt ons samen. Centraal staat de wens om binnen Gelderland maatwerk te verwezenlijken, waarbij het gemeentelijk perspectief voorop staat. Dit kan betekenen dat stellingname vanuit dit programma in de praktijk toch iets anders uit kan pakken. De onderbouwing hierbij komt voort uit onze vier principes die hierop van toepassing zijn:

Principe 1: Gemeentelijke standpunten zijn leidend voor de fractie van de **Lokale Partijen Gelderland** in de standpuntbepaling over gemeentelijke thema's en onderwerpen.

Principe 2: Bij thema's en onderwerpen die in meerdere gemeenten spelen en waarbij geen eensluidend gemeentelijk standpunt is, dient de fractie van **Lokale Partijen Gelderland** overleg te plegen met de betreffende gemeentelijke partijen. Indien niet tot een eensluidend standpunt kan worden gekomen, stemt de fractie zonder last in kader van het Algemeen Belang.

Principe 3: Gemeente-overstijgende thema's en onderwerpen worden zoveel mogelijk benoemd in het programma.

Principe 4: Standpuntbepalingen die boven-provinciale afstemming nodig hebben, worden mede afgewogen in gezamenlijkheid van de provinciale groeperingen die aangesloten zijn bij [Onafhankelijke Politiek Nederland](#) en met haar fractie in de Eerste Kamer der Staten-Generaal.

Verder heeft de fractie van de **Lokale Partijen Gelderland** zelf het recht om aanvullende standpunten te bepalen.

Voorwoord

De onafhankelijke lokale beweging in Nederland groeit dat hebben de laatste gemeenteraadsverkiezingen in maart jl. nogmaals bewezen met 36,4% stemmers! Niet voor niets zijn wij daardoor de grootste politieke stroming in Nederland.

Met zo'n 120 lokaal onafhankelijke partijen in Gelderland zou dat minimaal enkele statenzetels moeten opleveren bij komende Provinciale Staten verkiezingen in 2023. Ook wij als lokalen verdienen een loket in Arnhem waar de lokalen hun stem kunnen laten horen en kunnen meedenken over de toekomst van onze mooie provincie Gelderland!

Door SAMEN te werken staan we sterker:
Eenheid in verscheidenheid.

Onze campagne gaat zich dan ook daarop richten waarbij onze kieslijst gevuld zal zijn met betrokken lokale helden die niet allen weten wat er lokaal speelt maar ook op provinciaal gebied in hun regio. Samenwerken met andere partijen is daarbij tevens essentieel waarbij we ook graag de verbinding met onze Gelderse inwoners maken.

Dit verkiezingsprogramma is van onderop tot stand gekomen door per regio te inventariseren welke speerpunten belangrijk zijn de komende Gelderse bestuursperiode.

Lokale Partijen Gelderland is een platform voor onafhankelijke politiek in Gelderland. Onze platformleden behouden hun eigen identiteit, zelfstandigheid en de eigen naam.

Doe mee en kies ook provinciaal voor
LOKAAL!

— *Lara Minnaard*

Kandidatenlijst voor de kieskringen Arnhem en Nijmegen

1.	L.R.G.	Lara	Minnaard	Wageningen	<i>onze lijsttrekker</i>
2.	S.G.	Sent	Wierda	Apeldoorn	
3.	P.I.	Petra	Ackermans	Zutphen	
4.	B.L.Y.	Britte	van Die	Babberich	
5.	J.H.	Hans	Peters	Groesbeek	
6.	M.	Milica	Marinkov	Apeldoorn	
7.	J.D.	Jefta	Maarsen	Zutphen	
8.	L.R.	Lea	Manders	Arnhem	
9.	E.R.	Ed	Goossens	Meteren	<i>kandidaat gedeputeerde</i>
10.	A.F.M.	Ad	Duquesnoy	Tiel	
11.	H.	Hassan	Razza	Arnhem	
12.	G.	Bert	Berghoef	Rijswijk (Gld)	
13.	P.M.	Pieter	Wiersinga	Vaassen	
14.	H.F.G.M.	Harry	Staring	Zevenaar	
15.	H.C.	Karin	Klein Lebbink	Wichmond	
16.	G.A.	Guido	van der Wedden	Enspijk	
17.	S.	Sofian	van Ophuizen	Pannerden	
18.	H.J.	Henk	Groote	's-Heerenberg	
19.	Y.I.M.	Yvonne	de Nerée tot Babberich	Babberich	

Visie op Gelderland

In Gelderland gebeurt het allemaal. Er is veel te beleven en wij krijgen veel gerealiseerd. Wij ontmoeten elkaar. In Gelderland kijken wij om naar elkaar, met aandacht voor de ander. Voorbij de verschillen, naar datgene wat ons bindt en waar wij elkaar kunnen versterken. Met elkaar zetten wij die extra stap en wandelen wij kilometers verder dan alleen in ons eigen belang. Gelderland is een geweldige omgeving om te vertoeven, ontmoeten, wonen, leren, werken, recreëren en ondernemen. Sport en verenigingsleven, cultuur, levensbeschouwing, mantelzorg en vrijwilligerswerk is de lijm die onze samenleving bij elkaar houdt. Gelderland blijft het thuis voor jong en oud.

Gelderland biedt veel afwisseling. De regio's¹ – Achterhoek, Veluwe en IJsselvallei, Gelderse Vallei, Rivierenland, Rijk van Nijmegen en Regio van Rijn en Liemers – zorgen voor de gezonde voedingsbodem voor de verschillen in beleving, (bio-)diversiteit en reuring, en dat vindt je terug in de mentaliteit van de inwoners. De rijke streekeigen cultuur is herkenbaar met een eigen economisch profiel en eigen specialismen. Er is een wisselwerking tussen de stedelijke en landelijke gebieden, en tussen alles stroomt water. Binnen onze innovatie en ondernemingsgeest vinden we ook een balans met rust en het verleden. De rijke historie brengt ons samen. Samen als basis voor wie wij zijn.

Onze eigenheid vinden we ook terug in de wens om over de inrichting van ons eigen leven te beschikken. Binnen de democratie herkennen wij dit in het bestaansrecht van de lokale politieke vertegenwoordiging. Wij zijn ongebonden en onafhankelijk. Steeds meer leggen wij als inwoners van onze gemeenten – of namens onze regio en ook provinciaal – het vertrouwen bij iemand die wij kennen. Iemand die wij kunnen aanspreken. Bij iemand die luistert naar wat er in onze omgeving speelt en die zoekt naar wat wij nodig hebben. Deze taak is uitvoerbaar in de *eenheid in verscheidenheid*. Dit kunnen wij niet alleen, dat moeten wij samen doen.

Het belang van samenwerking groeit. In de dorpen en wijken, de steden, regionaal, nationaal én internationaal: met onze inwoners, vele groeperingen, de bedrijven, kennisinstellingen, maatschappelijke organisaties, gemeenten, waterschappen, onze buurprovincies, het Rijk, onze buurlanden en de EU. Samenwerking maakt daadkracht en ontwikkelingen mogelijk. Vanaf het begin van een traject bindt en verbindt deze samenwerking partners én opgaven. Geven wij samen hier invulling aan. Zo bereiken we samen betere resultaten dan ieder apart. Samen bouwen aan Gelderland! Samen onderhouden wij Gelderland!

We hebben een stevig fundament in Gelderland om te werken aan de – kleine evenals de vooral steeds groter wordende – maatschappelijke uitdagingen en opgaven. Op het gebied van werken, wonen, samenleven, vervoer, klimaat-impact en energie. Op allerlei manieren hangen deze met elkaar samen. Met verschillend perspectief en schaalgrootte kunnen we dit benaderen. Wanneer een uitdaging (dan wel opgave) uitgroeit tot een crisis, of omdat wij deze zaken kunnen blijven beheersen. Of wij nu kijken naar de ruimtelijke elementen of de maatschappelijke aspecten of de technologische mogelijkheden. Door deze verbinding is er een belangrijke rol voor de provincie weggelegd.

¹ Naamgeving en “afbakening” van regio's kent een bepaalde willekeur. De ene regio loopt over in de andere regio. Er zijn verschillende niveau's van regionale samenwerkingen en identiteiten. Op basis van een onbepaald criteria wordt dan de handigste noemer gebruikt. Veluwe wordt zo b.v. herverdeeld in Noord-Veluwe, Cleantechregio en Foodvalley.

Gelderland staat bekend om de prachtige natuur en rijke historie. Onze inwoners en vooral ook toeristen weten steeds beter de parels van Gelderland te vinden. Talrijke kastelen en buitenplaatsen tussen de weilanden en boomranden zijn te vinden in de Achterhoek. In Rivierenland waaier je uit over de kronkelige dijkjes en rivieren. De Veluwe vult je schoenen met stuifzand wanneer je over de heide en door de bossen loopt. Gelderland geeft rust.

Wij koesteren onze parels. De vele musea staan daar bij stil. Wij bewonderen de verscheidenheid van dieren om ons heen. Van de koeien in het weiland of op de kinderboerderij tot aan de dierentuinen. Alle werelddelen langs in een dagje Burgers' Zoo, of juist de nadruk leggen op één categorie in het Dolfinarium of de Apenheul. Het liefst kijken we toch wel naar mensen. De vele terrasjes wisselen we af met sport en festivals. Hoogtepunten in het jaar zijn de Bevrijdingsfestivals, de Zwarte Cross en de Nijmeegse Vierdaagse. Gelderland geeft verwondering en vermaak.

In Gelderland is een eerlijke boterham te verdienen. Er zijn meer openstaande vacatures dan werkloosheid² en we doen ons best om deze cijfers richting nul te bewegen – door iedereen te ondersteunen in hun gezondheid en (weer) op een passende plek te krijgen – evenals dat ieder bedrijf de bemensing kan krijgen die ze nodig heeft om te functioneren. In alle sectoren blinken we uit met vakmanschap. Vele ambachten bekijken hoe ze met netwerk-inspiratie, innovatie en *high-tech* stappen vooruit kunnen blijven maken. Onze mkb- en familiebedrijven staan voor goede werkgever-werknemer relaties en een stevige lokale inbedding. In zelfstandigheid om zo de eigen paden te bewandelen, zoals de vele (startende) ondernemers en specialisten dit iedere dag weer bewijzen. Kleinschaligheid biedt maatwerk en is zo de motor van onze economie. Ze is veerkrachtig en presteert daardoor bovengemiddeld goed³. Gelderland biedt kansen en zekerheid.

Gelderland telt mee in Nederland! Ze is groot (5.136,51 km²) en bied aan iets meer dan 2,1 miljoen mensen hun thuis. De verwachting⁴ is dat dit blijft groeien naar 2040 met circa 5%, vooral in de steeds verder verstedelijkende gebieden. Dit verlangt 5% meer woningen, 5% meer voedsel en 5% meer energieproductie. Maar er komt geen ruimte bij om dit een plek te geven. In Gelderland staat dit allemaal te gebeuren.

Er is een grote taak voor de provincie om dit in goede banen te begeleiden. Om paal en perk te stellen waarbinnen dit alles moet gebeuren, juist ook om te zorgen dat we onderweg niet verliezen wat ons allemaal dierbaar is. Dit moet in samenspraak tussen provincie en de gemeenten, in gesprek tussen de politiek en de samenleving. Deze rol, die taak en samenwerking, willen de **Lokale Partijen Gelderland** op onze wijze oppakken. We doen daarom de oproep en uitnodiging aan iedereen: draag ook jouw steentje bij om samen de Gelderse samenleving mooier en beter te maken.

Samen kunnen wij de toekomst van Gelderland aan!

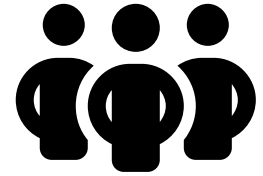
² Het CBS becijferde de [arbeidsdeelname](#) in Q2 van 2022 met [3,1% werkloosheid](#) naast [54,6 duizend vacatures](#).

³ [Regionale economische ontwikkeling](#): Veluwe 4,0%, Rivierenland 4,7%, Achterhoek 5,6% en Arnhem/Nijmegen 5,7%.

⁴ [Planbureau voor de Leefomgeving](#), en specifiek de [regionale bevolkings- en huishoudensprognose 2022-2050](#).

Lokaal — andere benaderingswijze van het Gelders Bestuur

Wij (de Lokale Partijen Gelderland) staan voor een andere werkwijze. De provincie Gelderland moet worden aangestuurd vanuit de gemeenten. Van onderaf. In het belang en betrokkenheid van de inwoners. Wij zien te vaak dat er besluiten vanuit *Den Haag* of *Brussel* komen, waar wij niet bij betrokken waren, die niet passend of zelfs nadelig zijn voor ons mooie Gelderland. Om hierin balans te verkrijgen is er ruggespraak vanuit de gemeenten en vertegenwoordiging bij alle politieke overlegstructuren nodig — daar willen wij aan bijdragen, samen met de vele lokale partijen in de 51 gemeenten die Gelderland heeft.

Gelderland heeft een rijke geschiedenis. Qua bestuur kunnen we teruggrijpen op de zelfstandigheid en zelfbeschikking van het Hertogdom Gelre. Of als soevereine staat binnen de Republiek der Zeven Verenigde Nederlanden, waarbinnen Gelderland zelf een afvaardiging naar de Staten-Generaal stuurt. De getrapte verkiezingen voor de Eerste Kamer geven de mogelijkheid om een moderne invulling te geven aan het Gelders Bestuur. Met onderwijs over de Gelderse geschiedenis kunnen we de Gelderse identiteit versterken. Onze eigen culturen en gebruiken koesteren of herontdekken. Hoe verscheidend we ook zijn, we zijn een eenheid. *Eenheid in verscheidenheid*.

Ook op politiek niveau zijn er uitdagingen. Met regionale samenwerking brengen we lokale partijen bijeen om gezamenlijk aan de gemeentegrens-overstijgende vraagstukken te werken. De Lokale Partijen Gelderland willen deze taak oppakken, om vanuit Gelders perspectief te werken aan voldoende ruggespraak. De inwoners vertegenwoordigen en samen binnen het platform de afwegingen maken... en zo ook binnen de provinciale staten van Gelderland. Binnen onze [platform structuur](#) hanteren wij hiervoor vier principes om tot stellingname te komen.

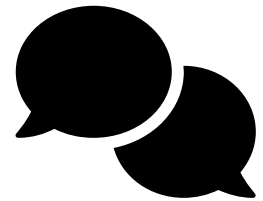
De provinciale staten van Gelderland zitten tussen meerdere overheidslagen in. Dit geeft nog meer verantwoordelijkheden om te zorgen voor betrouwbaar bestuur. Verantwoordelijk voor zichzelf en voor de gemeenten én de wetgever⁵. Voor de inwoner is er maar één overheid. Vanuit de provincie controleren we de gemeenten en moeten zorg dragen dat de regionale verschillen teruggebracht worden tot maatwerk en de willekeur nabij de gemeentegrens wordt geminimaliseerd. Dat er grip komt op gemeenschappelijke regelingen. Wij moeten ook vanuit de provincie kritisch zijn op het landelijke beleid, vooral daar waar ze inconsistent tot in specifieke gevallen zelfs onbetrouwbaar blijkt. Voor de vele kopzorgen die de provincie Gelderland moet bolwerken, moeten we opzoek gaan naar maatwerk en in het Gelderse belang opereren. Of het nu de aanpak is van de grote dossiers (zoals de stikstofproblematiek, woningbouw, energietransitie, ...) of de ogenschijnlijk kleinere dossiers (zoals de radartoren in Herwijnen). Aan beide kanten van het bestuur moet de provincie bewust afwegingen maken qua subsidiariteit⁶: is dit wel iets waar de provincie zich mee moet bemoeien? of juist wél meer mee bemoeien! De lokale werkwijze betekend in deze dat er meer maatwerk vanuit de gemeenten en minder "doorgedrukt" vanuit de landelijke overheid in beleidskeuzes naar voren moet komen.

⁵ regering en Staten-Generaal.

⁶ rechtsbeginsel en principe dat een centrale of hogere instantie niet doet wat door lagere instantie gedaan kan worden.
versie: woensdag 8 februari 2023

Een (on)betrouwbaar bestuur laat zich snel in ieder dossier merken. Lokaal kenmerkt zich vaak met weerstand als het gaat om wat er in onze achtertuin gepland wordt. Als voorbeeld: Omdat de provincie vele doelstellingen heeft die gedwarsboomd zullen worden door de opening van Lelystad Airport, zouden we ons structureel moeten blijven verzetten. Door de benodigde (lage) aanvliegroutes krijgen we meer overlast en belasting van de al kwetsbare natuur zoals de Veluwe. De uitstoot van de vliegtuigen dwingt om nog meer stikstof-compensatie (in iedere vorm) te moeten uitvoeren. Hoogstwaarschijnlijk meer dan praktisch mogelijk is. Deze dwang wordt afgewend op de Gelderse inwoners, terwijl de vervuilers worden ontzien. Het openen van Lelystad Airport zou betekenen dat Gelderland wordt gedwongen om te stoppen met groot deel van de agrarische sector en stoppen met woningbouw. Gelderland gaat dan definitief op slot. De voortdurende mogelijkheid dat Lelystad Airport kan openen laat "Den Haag" al haar geloofwaardigheid verliezen ook in alle andere dossiers. Het ene belang weegt dan niet op tegen de benadeelde belangen. Vooral omdat het nadelig is voor Gelderland.

Afwegingen moeten we maken met de inwoners en als vertegenwoordiging van deze inwoners. Lokaal geeft vorm en invulling aan de democratie. Naast de indirecte democratie van een vertegenwoordiging in de gemeenten en de provincie, is er ook noodzaak om het rechtstreeks contact te bewaren. Elkaar tot een hogere trede brengen op de burgerparticipatieladder⁷.

De Lokale Partijen Gelderland zijn voorstander van een provinciaal referendum. Een goed Gelders bestuur werkt verder aan een cultuur waarin met enige regelmaat de inwoners van Gelderland worden bevraagd over een specifiek onderwerp, met als hoogtepunt een tussentijdse graadmeter in de vorm van een referendum. Wij zetten in op een referendum dat wordt gehouden in het tweede of derde jaar na de verkiezingen voor de provinciale staten, gelijktijdig met de organisatie van een andere verkiezing. Terugkijkend, had er in 2020/2021 best een referendum over de duurzaamheid-doelstellingen en de Regionale Energie Strategieën georganiseerd mogen worden. Mede op deze manier trekken we het publieke debat verder open en voegen we democratische legitimiteit toe aan een veranderlijke wereld bij een onderwerp die de agenda voor de komende jaren bepaald. Bij de selectie van zo'n onderwerp laten we ons leiden door de zogenaamde opgaven die tussentijds worden opgelegd aan de provincie en de gemeenten. De verkozen volksvertegenwoordiging moet alle besluiten nemen, ook de belangrijke. Een referendum is middel om het inspraakproces te versterken, en ook het draagvlak. Ook mogen inwoners het initiatief nemen voor een onderwerp en stelling die hun prioriteit heeft.

Deze werkwijze⁸ past ook bij de Gelderse identiteit. Wij zijn trots op onze regio⁹ waar we vandaan komen. Samen zijn wij Gelderland.

⁷ Model volgens [Sherry Arnstein \(1969\)](#), bestaande in versimpelde vorm uit (1) informatie, (2) raadpleging, (3) betrokkenheid, (4) co-creatie, en (5) empowerment. Ladder gaat van *informer* tot *uitdaagrecht* ('right to challenge').

⁸ De platform-gedachte waar de inbreng komt vanuit de gemeenten, vanuit de inwoners. Dit uit zich in vertegenwoordiging vanuit alle regio's⁹. Door regionale samenwerking te combineren met ruggespraak wordt er invulling gegeven aan de indirecte democratie. Met rechtstreeks contact, burgerfora en referenda volgt ook de directe democratie. Een platform waar de principes 'over ons, met ons' en *eenheid in verscheidenheid* zorgt voor samenhang.

⁹ Achterhoek, Veluwe en IJsselvallei, Gelderse Vallei, Rivierenland, Rijk van Nijmegen en Regio van Rijn en Liemers

De provincie is niet de plek waar je even alles makkelijk kan regelen. De provincie heeft taken en er zijn ook dingen waar de provincie niet overgaat. Zo zijn er zaken die overgelaten moeten worden aan het Rijk, en andere die thuis horen bij de gemeente. Diverse politieke partijen hebben heilige huisjes en willen de provincie inzetten om hun partij-ideologische dingen te bereiken. Van deze misleiding moeten we afstand proberen te bewaren, zelfs wanneer het heel sympathiek is.

Vanuit partij-ideologische overweging wordt er geprobeerd om de begroting en gelden van de provincie in te zetten voor taken die primair belegd zijn bij de gemeenten. Zo is het sympathiek om de afstand tot de arbeidsmarkt te verkleinen. Zo is het sympathiek om aan armoedebestrijding te doen. Eveneens is het sympathiek om de wegenbelasting te willen verlagen, maar is het ons niet waard om over de gehele breedte nog meer te moeten bezuinigen.

Andere keren kan het zelfs stompzinnig zijn. Zo worden alle partijen, in algemene zin, gevraagd om stelling te nemen in de afweging of bomen behouden moeten worden, of gekapt moeten worden voor de verkeersveiligheid. Dat zijn incidentele en plaatselijke afwegingen, die meestal ambtelijk door de gemeenten moet worden bekeken. In algemene zin stond de boom daar altijd al, heeft nooit een stap gezet of deelgenomen in het verkeer, dus dan zou de mens het verstand moeten hebben om daar gepast afstand van te bewaren. Zowel in de ontwerpfase, zowel ook in het dagelijkse verkeer.

Ook zijn er gevoelige discussies die niet bij de provincie thuis horen. Asielzoekers en huisvesting van statushouders bijvoorbeeld. Het is aan de gemeenten om hierin te voorzien, te onderzoeken waar en hoe er draagvlak onder de bevolking is, en welke capaciteit en voorzieningen daarbij passen. Vervolgens moeten er betrouwbare en openbare afspraken worden gemaakt met het COA. Het liefst met een duurzaam karakter in plaats van tijdelijke huisvesting. Zodat de immense investeringen nuttig blijven en niet over enkele jaren een nieuw probleem/crisis veroorzaakt dat (elders) moet worden opgelost. Het enige wat op provinciaal niveau speelt, is dat de Commissaris van de Koning een zelfstandige bevoegdheid heeft om regionale afstemming te bewerkstelligen. Zonder of met een doelstelling meegekregen vanuit het Rijk. Een taak zo zelfstandig dat hooguit de provinciale staten geïnformeerd wordt over de stand van zaken, maar hier is geen volksvertegenwoordigende of controlerende taak weggelegd.

Leefbaar Gelderland

Thuis zijn, is de optelsom van alles. Thuis zijn geeft een geborgen gevoel. Weten dat we voor elkaar klaar staan. Weten dat iedereen mag zijn wie die is. Thuis staat de koffie, thee of warme chocolademelk klaar. Dat thuis gevoel gunnen we iedereen. Dat thuis gevoel maakt Gelderland ook de mooie provincie die ze is. We hebben veel te koesteren, maar ook genoeg te verbeteren, of genoeg wat we niet willen verliezen.

Leefbaarheid is ook omzien naar elkaar en dat kan door verbinding en ontmoeting. Het is van belang dat wijken maar ook vitale plattelands kernen daarom beschikken over aantrekkelijke ontmoetingsplekken. Dat kan een wijkcentrum, multifunctioneel centrum of dorps huis zijn. Een plek waar inwoners zich gehoord en thuis voelen. De provinciale rol is hier vooral samenbinden in de meeste brede zin want immers is het de taak van alle 51 gemeenten om goede zorg en welzijn te bieden aan haar inwoners.

Ook sport is bij uitstek een verbindende factor. Sportverenigingen hebben een essentiële rol in bewegen, voeding maar ook bestrijding van eenzaamheid. De inzet van vrijwilligers is daarbij onwils belangrijk en ook daar moet gezorgd worden voor nieuwe aanwas.

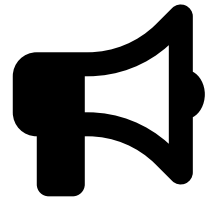
Om dit concreet te maken zet de Lokale Partijen Gelderland zich in voor:

- Voorzetten 'leefbaarheidsalliantie' en het programma Leefbaarheid.
- Innovatieve projecten steunen wij waaronder preventie van (verborgen)armoede, voorkomen sociale uitsluiting kinderen/jongeren, pesten.
- Opzetten actieprogramma 'allen tegen eenzaamheid' onder zowel jongeren als ouderen. Doel is om het sociaal netwerk uit te bouwen en een glimlach toveren op inwoners die eenzaam zijn.
- Sporten is betaalbaar voor iedereen.
- Gelderland sponsort graag grote sportevenementen met de nodige economische- of sociale impact naast de promotie van onze mooie provincie.
- Vrijwilligers zijn het cement van onze samenleving. Een jaarlijks Gelders vrijwilligersgala juichen wij daarom toe!

De leefbaarheid in de gehele provincie mag verbeterd worden. Juist door (ook) in kleinere kernen te investeren, versterken we de diversiteit van Gelderse gemeenschappen. Zo worden ze op hun beurt ook aantrekkelijker voor woningzoekenden om onderdeel te worden in deze gemeenschappen. Wanneer de voorzieningen weinig gebruikt worden dan moeten we samen gaan kijken hoe wij de kleine kernen aantrekkelijker kunnen maken. De Gelderse cultuur draait om die kleinschaligheid en deze voorzieningen zijn cruciaal in het behouden van het Gelderse karakter binnen de verstedelijkende trend waarmee we worden geconfronteerd. De volkscultuur bepaald de Gelderse identiteit. Er moet vooral structureel geld gaan naar behoud van cultureel erfgoed. Doordat er zekerheid komt, blijven de elementen van de Gelderse identiteit ook overeind. Alleen Gelderland zal die overeind houden.

Cultuur

Onze provincie is rijk aan kunst, cultuur en erfgoed. We hebben fraaie monumenten, populaire festivals, bloemen- en fruitcorso's, fraaie musea, spraakmakende theaters en historische landschappen. Een sector die ook naast professionals gedragen wordt door duizenden vrijwilligers. Samen beleven, spelen, ervaren, vermaken dat is waar het om gaat maar ook samen ons verleden een nieuwe toekomst geven. Kunst en cultuur moeten vooral toegankelijk zijn voor iedereen.

Om dit concreet te maken zet de Lokale Partijen Gelderland zich in voor:

- Iedereen moet kunnen genieten van kunst, cultuur en erfgoed. Cultuurfonds Gelderland kan daarbij helpen.
- Het ontwikkelen van educatieve programma's in de meest brede zin stimuleren wij graag.
- Regionale- en lokale omroepen koesteren wij zo veel als mogelijk. Dit komt niet alleen de lokale democratie ten goede maar ook vervullen zij een belangrijke informatierol op tal van gebied inclusief crisissituaties. Zij vormen de ogen en oren van onze lokale samenleving.
- Stimuleringsfonds restauratie monumenten continueren, met aanvullend aandacht voor verduurzaming.
- Gelderland is toe aan een nieuw Gelders volkslied. Nu is dat nog 'Ons Gelderland' (Geerlings, 1941) en de nieuwe zou een gevoel moeten geven dat Gelderland ook van ons allen is.

Cultuur is het verbindende element wat ons allen ook Gelderlander maakt, en/of verbindt met onze eigen regio. Onze identiteit – hoe bewust, of totaal niet, we er ook van zijn – wordt gevormd door de uitingen die wij maken binnen onze samenleving. De wijze waarop we dat doen. Waarin we elkaar treffen. Wat wij samen vasthouden. Waar we ieder jaar weer naar uit kijken. Dat wat een hechte gemeenschap maakt. Ook waarin en waarvoor wij onze kleine dagelijkse kringen overstijgen. Ook nu deze eigenwijze onder druk staat. *"Hoe harder en kouder de samenleving wordt, des te meer moeten we bevorderen dat mensen met elkaar blijven omgaan, spreken en feestvieren. Daarom is folklore zo belangrijk om de zaken in stand te houden die in een gemeenschap echt leven."*¹⁰

Wij vieten elkaar. Wij treffen elkaar bij het dorpsfeest. Wij treffen elkaar bij de vele festivals en evenementen die Gelderland rijk is. Hiervoor wensen we structurele subsidies en duidelijke keuzes. Geld voor cultuur kan maar één keer worden uitgegeven. Er is zgn. grote cultuur, dat met schrikbarend grote bedragen groot wordt gehouden. Grote culturele instellingen zijn een welkome toevoeging. Terwijl een veelvoud aan goede activiteiten verlegen zitten om een bijdrage. Liefst structureel. De kleinschaligheid is de basis en voor de Gelderse identiteit van toegevoegde waarde. Met een 'canon van Gelderland' kunnen we in kaart brengen wat we moeten blijven koesteren en waarom, maar ook waarderen wat er verder nog is. Bewust onderhouden, bewust herinneren, bewust versterken.

In het verlengde van deze canon komt de Geschiedenis van Gelre. Zo moeten wij onze Gelderse kastelen, maar ook molens en waterwerken koesteren. Dit erfgoed is van onderscheidend

¹⁰ volgens Fons van Bastelaar (1922-2022) (oud-burgemeester van Westervoort, Lichtenvoorde en Zevenaar, evenals waarnemer o.a. Duiven, Rijnwaarden en Bergh), in Jaarboek Achterhoek en Liemers, jaargang 42, 2018

vermogen, zowel voor het toerisme, maar ook de leefbaarheid van Gelderland. Weten waar we vandaan komen, geeft dat we weten wat de Gelderse identiteit maakt. Vooral in tijden waarin veel woningbouw op een ontzielde wijze wordt gepland in venix-wijken, moeten we als provincie de gemeenten helpen om vast te houden aan de geschiedenis, de menselijke maat en de algehele leefbaarheid van regio's en kernen. Cultuur kleurt de leefbaarheid.

Ook de Schutterijen behoren tot het culturele erfgoed. Binnen haar verenigingsstructuur is er een relatie tot het Gelderse bestuur. Zo is de Commissaris van de Koning een beschermheer en kunnen burgemeesters worden geïnstalleerd als lid van de Gilderaad.

De volkscultuur bepaald de Gelderse identiteit. Alleen Gelderland zal die overeind houden.

Wonen

Een woning is voor iedereen van belang. Het is jouw thuis. De provincie heeft grote uitdagingen en taakstellingen gekregen om meer mensen te huisvesten. Deels zijn dat de woningzoekers die al jaren wachten op een betaalbare woning, zowel koop als huur. Deels moet er ook gebouwd worden voor de instroom van westerlingen, arbeidsmigranten en asielzoekers. Meer woningen betekend veel groei voor Gelderland. Meer voorzieningen, meer mobiliteit, meer energie-behoefte, meer voedselvoorzieningen, meer krapte in het landelijke gebied. Doelstellingen die verplichten tot alleen maar meer. Terwijl er ook kernwaarden van Gelderland – zoals de hechte kleinschaligheid, de vitale kernen en het agrarisch landschap – onder druk komen te staan. Er zullen voor deze ambitie ook grenzen worden opgezocht, zoals de afwezige stikstofruimte of de wijze hoe “de overheid” om zal gaan met haar inwoners. We zullen nog maar moeten gaan zien of deze groei ook kan. Geregeld zullen we ons afvragen of het ook wel wenselijk is: mag het ook een beetje minder? Van ons zal een positief kritische houding worden verwacht.

Met het huidig landelijk woningtekort van 279.000 woningen en de geprognostiseerde bevolkingsgroei heeft Nederland een flinke woningopgave. De politiek is het erover eens dat er tot en met 2035 netto 989.000 woningen bij moeten komen. Gemiddeld zijn dat tot 2035 circa 75.000 woningen per jaar. Vanaf 2022 zal er jaarlijks 100 miljoen extra landelijk beschikbaar worden gesteld voor een periode van 10 jaar om het totale woningaanbod te vergroten. Tot 2030 moeten er in Gelderland zo’n 80.000 woningen worden gebouwd. De diverse plannen spreken soms voor Gelderland van 100.000 en bij elkaar gaat het zelfs over 160.000 woningen per 2050. Dit is een zeer grote ambitie en we zullen gaan zien of een kwart het hoogst haalbare zal zijn.

Uiteindelijk is de haalbaarheid van de woningbouwopgave afhankelijk van de motivatie van gemeenten en provincies om passende ruimtelijke plannen vast te stellen en natuurlijk de medewerking van (markt)partijen op de gewenste woningen daadwerkelijk te realiseren. LPG wil in ieder geval zich sterk maken voor bouwen naar behoefte en dus dat o.a. jonge starters de mogelijkheid krijgen om in een betaalbare huur/koop woning te wonen. Ook in de regio waar ze zijn opgegroeid. Daarnaast willen wij stimuleren dat senioren tijdig en sneller kunnen doorstromen naar een meer levensloopbestendig (compacter) huis. Dit bevordert dan weer het vrijkomen van grotere woningen voor jonge gezinnen.

- Bouwplannen voor starters, doorstromers en senioren (incl. CPO) bevorderen
- Stoppen met gemaakte afspraken op het gebied van inbreiding gaat voor uitbreiding. Maatwerk per kern/wijk is noodzakelijk geworden.
- Stimuleren van flexwonen en Tiny Houses om sneller te voorzien in woningen voor kleinere huishoudens (1-2 pers)
- Continueren Actieplan Gelderland naast de inzet van de Gelderse woningbouwversneller
- In overleg met 51 gemeenten actief op zoek naar geschikte nieuwbouwlocaties waarbij bouwen en groenbeleving samengaan
- Nieuwbouw wordt gasloos en zoveel als mogelijk nul-op-de-meter
- Langdurig leegstaande kantoren/panden ombouwen tot woningen voor alle doelgroepen
- Isoleren/verduurzamen van woningen blijven we stimuleren als provincie
- Gemeenten aanmoedigen een doelgroep verordening op te stellen. Op deze manier kunnen nieuwbouwwoningen beschikbaar worden gehouden voor de categorieën sociale huur, middenhuur, sociale koop en particulier opdrachtgeverschap.

Wij willen meer woningen voor starters en senioren, een betere doorstroming op de woningmarkt en meer mogelijkheden om een huis te kopen voor mensen met lage inkomens.

Er is ruimte voor verschillende woonvormen. In alle marktsegmenten. In een gezonde balans. De woningmarkt is overspannen, waardoor er een bijkomende zorg voor gemeenten en de provincie er bij is gekomen om op zoek te gaan naar manieren om mensen aan een passende woning te helpen. In samenspraak moet er gekeken worden hoe haalbaar aangegane afspraken zijn. Om in Gelderland 100.000 woningen er bij te bouwen, kan dat niet zonder actief de afweging te blijven maken tussen de vraag vanuit de markt en de mogelijkheden ten opzichte van de leefbaarheid van de kernen en wijken. Zowel nu, maar ook over 30 jaar. Passend kan ook betekenen dat het op bepaalde plaatsen gewoon niet past.

Er is niet alleen de behoefte aan meer woningen, maar ook om bij te dragen aan doorstroming. Wachttijden voor sociale huur moeten terug gebracht worden tot een overbrugbare periode, bijvoorbeeld hooguit één jaar. Wij zoeken naar maatwerk en verzetten ons tegen doelgroepenbeleid. Ongelijke toewijzing aan doelgroepen mag niet ten koste gaan van andere doelgroepen die evenveel (of zelfs meer) aanspraak op deze woningen mogen maken. Hierbij mogen we ook kijken naar hoe wij mensen kunnen helpen aan een passendere woning, wanneer levensfasen veranderen of (gezins)samenstellingen. Zowel in de huur-sector als privé-bezit. Een samenwerking tussen woningbouwverenigingen en makelaars zou met een loketfunctie en wooncoaches dit maatwerk kunnen gaan leveren.

De woningbouwcorporaties in Gelderland krijgen er een prestatieafpraak bij om de slechtst geïsoleerde woningen als eerste aan te pakken. Dat helpt de bewoners met het tegengaan van gas- en energieverbruik en daarmee ook uitgaven te verlagen. Huurders kunnen zelf niet investeren in een verbeterde woning, dus moet dat worden gedaan door de eigenaar. Nu de verhuurdersheffing (ingevoerd tijdens de economische crisis van 2013) weer is afgeschaft, zullen we aandringen bij het Rijk om de opgelopen achterstanden te compenseren.

Met de komst van flexwoningen en de andere wijzen van bouwen, moeten de in Nederland hoge kwaliteitsstandaarden die verlangt mogen worden van een bewoonbare woning, nagestreefd worden. Het kan betekenen dat snelle bouw te tijdelijk zal blijken en de sloophamer ook weer om de hoek komt kijken. Het is aan de provincie en gemeenten om deze controle uit te blijven voeren en op hand te hebben. Vanuit de kaderstellende taak zal de politiek actief moeten zorgen dat de wenselijkheid hand in hand gaat met duurzaamheid (in al haar verschillende vormen).

Initiatieven van inwoners om hun leefomgeving te verbeteren mogen omarmt worden. Buurtmoestuinen, dorpsfeesten en ontmoetingsplekken zijn voorbeelden van ideeën waarmee de gemeente en de provincie aan de slag kan. Hierin kunnen inwoners zelfs de verantwoordelijkheid naar zich toe trekken. Middels uitdaagrecht ("Right to Challenge") zal dat mogelijk worden gemaakt. Binnen de begrotingen zal daarvoor ook aanvullend geld voor worden gereserveerd.

De woningmarkt zou enigszins gestuurd moeten worden. In verschillende steden, nabij onderwijsinstellingen, is er behoefte aan opkoopbescherming en het kunnen beperken van (commerciële) verkamering. In het overgrote deel van Gelderland is er behoefte aan het kunnen reserveren van woningen voor mensen die een binding hebben met die plaats en regio. De provincie kan deelnemen in een actieplan om de leegloop van kernen aan te pakken en te zorgen

dat jongeren niet hoeven te verhuizen, danwel dat ze na studie terugkeren. Het aanpakken van de "braindrain" en overige leegloop begint met passende woonruimte beschikbaar hebben.

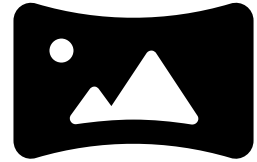
Ieder mens heeft recht op een woning, die ook goede leefomstandigheden waarborgt. Er moet een gezonde afweging gemaakt worden op welke manier we meer woningen kunnen bouwen. De gemeente bepaald in welke verhouding er behoefte is aan woningen en welk deel daarvan sociale huurwoningen zijn. Bij het karakter van de gemeente zullen andere normen passen en daarop kan de provincie niet gelijkwaardig druk op uitoefenen om meer sociale huurwoningen gebouwd te krijgen. In de ene gemeente zal dat – jammer genoeg! – kunnen betekenen dat er groen buitengebied verloren gaat, in andere gemeenten zal er gezocht moeten worden in inbreiden (bouwen tussen bestaande bebouwing). Er is maatwerk nodig. De woonvormen zullen variëren tussen woningsplitsing tot nieuwe bouwmethoden zoals flexwoningen. In sommige gevallen zal permanente bewoning van (vroegere) recreatiewoningen wel mogelijk zijn, of zelfs noodzakelijk om in de woonvraag te voldoen. Een recreatiewoning in een natuurgebied moet aan de strengste voorwaarden voldoen om dit toe te staan. Samen met de gemeenten zal er regionaal beleid gemaakt moeten worden waarop het maatwerk gebaseerd is. De Lokale Partijen Gelderland zijn voorstander van het idee om nieuwe dorpen te maken en die zullen omringt zijn door een groen buitengebied.

De provinciale ambitie spreekt over het bouwen van 160.000 woningen. Deze ambitie is voor de Lokale Partijen Gelderland te groot. Vooral de daaruit voort komende nadelen qua leefbaarheid wegen zwaar. Voor ieder stenen object dat we een huis noemen, moeten ook de voorzieningen worden gerealiseerd, waardoor het uiteindelijk een thuis wordt. Wij schatten in dat 40.000 woningen erbij veel realistischer zal blijken. Wij willen meer gemeenschap ('noaberschap'). Dat is meer te vinden in het kleinschalige en warme van dorpen waar je elkaar kent. De groei-om-de-groei-ambitie die voort komt uit 'stadmaken' en 'bouwen-bouwen-bouwen' is meer schadelijk voor het Gelderland dat wij kennen. Wij moeten het leefbare en ruime Gelderland koesteren en voorkomen dat we (meer) randstelijke problematiek krijgen, zoals venix-wijken en ghetto-vorming. Vooral omdat de bevolkingsgroei¹¹ in Nederland volledig afhankelijk is van instroom. Eveneens zit de bouwsector op slot vanwege haar eigen stikstofproblematiek. Wij willen de kleinschaligheid van vitale dorpen met alle voorzieningen en de ziel van een gemeenschap. Wij willen ons verzetten tegen venix-wijken en aan elkaar groeiende Gelderse steden.

Een huis wordt pas een thuis, wanneer alle voorzieningen die je nodig hebt ook geboden worden. De provincie moet toezien dat bij grootschalige bouwplannen er ook voldoende toegang tot basis-onderwijs, de huisarts, de apotheek wordt geboden. Dat er nagedacht is over de mobiliteit: aansluitingswegen en ook toegang tot het openbaar vervoer. Er zou een visie moeten zijn over hoe de nieuwe wijk zich ontwikkeld gedurende haar gehele levensloop: van de eerste bewoners, tot de volgende generaties. Er moet zijn nagedacht wat de gevolgen zijn van armoede, en ook de onderhoudsplichten van de eigenaar. Of het nu woningbouwverenigingen zijn, of particulieren. Vooral wanneer er bij de bouw wordt gedacht aan een relatieve korte levensduur. Een huis blijft langer staan en renovatie of sloop zijn geen makkelijke keuzes. Daar moet nu al over nagedacht zijn!

¹¹ CBS, 4 januari 2023: "De bevolkingsgroei in 2022 komt volledig voor rekening van buitenlandse migratie. De natuurlijke aanwas (geboorte min sterfte) draagt naar verwachting niet of nauwelijks bij: geboorte en sterfte houden elkaar vrijwel in evenwicht."

Leefomgeving

Een leefbare omgeving kenmerkt zich door hoe we daarin als mens kunnen bewegen en ons staande houden. Onze gezondheid komt voort vanuit een gezond milieu en het hebben van de benodigde handvatten om regie op eigen leven te kunnen uitvoeren. Van sport tot aanbod jeugdzorg maakt jouw leefomgeving hoe jij in het leven staat. Gelderland en de gemeenten kunnen samen zich inzetten om deze levensstandaard te behouden en te verbeteren.

Zo zijn de lokale sportverenigingen een verbindend element binnen de Gelderse gemeenschappen. Door zelf en samen sport te kunnen blijven uitoefenen komen mensen bij elkaar. Een topsportevenement kan daarin incidenteel een versterking geven, omdat het mensen ook verbindt. Bovendien inspireert het mensen om een andere sport te gaan beoefenen of dit weer op te pakken. Dan is het wel nodig dat de faciliteiten van de lokale sportverenigingen deze instroom ook aankunnen.

Wij zien dat vele sporten onder druk staan omdat ze hun sportspecifieke voorzieningen dreigen te verliezen. Voor de topsport zijn we in Gelderland gezegend met het cluster in Papendal, en zijn er goede faciliteiten gekoppeld aan onderwijs, zoals in Nijmegen en Arnhem. Voor baanwielrennen kunnen we terecht in Apeldoorn.

Vanwege het incidentele karakter zijn topsportevenementen interessanter om in te investeren door bedrijven. Daarom moet juist de provincie bekijken hoe de infrastructuur van lokale sportverenigingen overeind kan blijven. Wanneer de provincie wel geld uit geeft aan topsportevenementen, dan zullen de **Lokale Partijen Gelderland** vragen naar het rendement voor de lokale sportverenigingen. Voor ons begint gezondheid bij het zelf (sportief) kunnen bewegen.

In de breedte zijn er vele zwembaden die worstelen met het onderhoud en de energiekosten. Regionaal wordt bij nieuwbouw vaak gezocht naar een zwembad met de combinatie van recreatief en geschikt voor (semi-)topsport, zoals een 50m bad. De aanloop naar nieuwe faciliteiten gaat vaak om een lang proces, zowel ambtelijk, politiek en financieel. Zo wordt er al jaren gezocht naar een 400m schaatsbaan binnen de provinciegrenzen. Of zal binnenkort er een nieuwe turnhal moeten worden gevonden omdat die in Beekbergen gaat sluiten. Deze voorzieningen zijn ook van belang om de leefbaarheid te waarborgen.

De provincie kan samen met gemeenten zich inzetten voor het verbeteren van de leefomgeving. Het kan soms heel simpel zijn: een revitalisering van een parkje met een bankje en speeltoestellen voor verschillende leeftijden, of het toevoegen van fietspaden en een klompenpad. Het verbeteren van de leefomgeving is een taak die naar voren komt, juist waar Gelderland niet zo ruim is, dan we zouden wensen. Of waar te weinig ruimte overblijft voor de recreërende omwonenden en ook bezoekers (zoals toeristen).

De zelfstandige uitoefening van sport, evenals bij de lokale sportverenigingen, verlangt een gezond milieu waarbinnen je kan bewegen. Schone lucht. Opgeruimd. De provincie is verantwoordelijk voor de handhaving en naleving van milieuregelgeving. Samen proberen we de gezondheid te waarborgen.

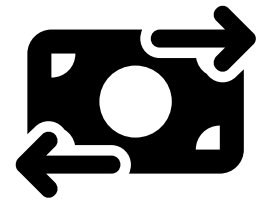
Vanuit sport komt er ook een vorm van vorming en een sociaal vangnet. Goed in je vel zitten. Ontwikkelen tot een volwaardige deelnemer van deze samenleving. Maar het gaat nog wel eens fout.. Minder goed. Jongeren en hun gezinnen hebben soms behoefte aan ondersteuning. Ook in

de opvoeding. De infrastructuur hiervoor – de Jeugdzorg – zou gemotiveerd moeten worden om haar kerntaken uit te voeren, en soms zich daar ook bij te houden, of andere keren juist te kijken naar de meerwaarde die nodig is en bereikt kan worden door samen te werken. Hierbij zullen de provincie en gemeenten kritisch moeten kijken naar de verdienmodellen en prikkels die er zijn in de financiering. Het helpen van het kind en zijn omgeving zou voorop moeten staan. De provincie kan vanuit haar toezichthoudende en controlerende taken ook de ombudsman-taken oppakken. Verder invulling geven. Hierbij legt de provincie een aanvullende laag boven de verantwoordelijkheden van de gemeenten. Hier ligt een uitdaging waar jongeren en ouders tegen de beperkingen aanlopen van de Jeugdzorg. Met deze gereedschappen van reflectie en bijsturing kunnen individuele knelpunten hopelijk worden opgelost, ook doordat er aanvullend maatwerk mogelijk is. De provincie kan voorzien in een second-opinion.

Samen zijn wij thuis in Gelderland.

Gelderland (Gelderse Economie)

Gelderse bedrijven met het MKB in het bijzonder zijn nog steeds de motor van de Gelderse economie. Het midden- en kleinbedrijf is hierin een heel belangrijke component. Optimale bereikbaarheid van bedrijven en ondersteuning van ondernemers zijn van groot belang voor ondernemingen van ieder formaat. Vestiging, uitbreiding en het starten van een bedrijf leveren een positieve bijdrage aan de economie. Daarom wil **Lokale Partijen Gelderland** dat de provincie startende ondernemers bijstaat en ook bestaande (familie-) ondernemingen met voorrang ondersteunt bij uitbreiding of nieuwe vestiging. Deze hulp kan zowel ambtelijk als financieel zijn, bijvoorbeeld via het meehelpen bij het aanvragen van een vergunning of een lening. Zowel voor startende als uitbreidende bedrijven geldt wel dat zij alleen op steun van de provincie kunnen rekenen, als zij milieuvriendelijk(er) en duurzaam gaan ondernemen.

- In Gelderland wensen wij geen omvangrijke en energie slurpende datacenters
- XXL locaties bedrijventerreinen alleen in nauw overleg gemeente en wanneer economische waarde voldoende is aangetoond
- Revitalisering (incl. verduurzaming) en vergroening van bestaande bedrijventerreinen krijgt prioriteit boven nieuwe bedrijventerreinen
- We voeren participatieoverleg met het Gelders bedrijfsleven in om zo concreet gezamenlijk 'lastige' thema's te behandelen en aan te pakken (=ThemaTaskforceNow)
- Start- en groei versnellers worden gecontinueerd
- Zowel stedelijke gebieden of platteland beschikken eind 2023 over een internetverbinding van 100 Megabit per seconde. Voor resterende adressen die niet adequaat door gemeente en/of waterschap kunnen worden opgelost helpt de provincie. Provincie ziet dit als nutsvoorziening.
- Verder uitbouwen en versterken van de drie O's (overheid, onderwijs, ondernemers) om voldoende gemotiveerd en geschoold arbeidspotentieel te creëren in Gelderland
- Stimuleren van sterk verminderde regeldruk en administratieve belasting. De krapte op de arbeidsmarkt vereist dit dus minder regelzucht en meer regelmogelijkheden. Provincie heeft ook hier een voorbeeldfunctie.

Gelderland heeft behoefte aan een sterke doe- en kennis-economie. Dit ontstaat door een sterke samenwerking binnen de provincie van MBO, hogescholen en universiteiten. Investeren in de toekomst. Door de kwaliteit uit te bouwen, werken we ook aan de binding van goede (toekomstige) werknemers aan de provincie.

We moeten trots zijn op wat Gelderland kan bieden. Met een merk of keurmerk kunnen we laten zien wat plaatselijk gemaakt wordt. De **Lokale Partijen Gelderland** stelt voor om als werktitel "Made in Gelderland" te gebruiken.

Er wordt streng gekeken naar de meest vervuilende bedrijven binnen Gelderland. Er moet worden geïnvesteerd in het minder vervuilen van deze bedrijven. Het verplaatsen van de productie naar andere gebieden is alleen maar het vooruit- en af-schuiven van de problemen. Ook deze bedrijven zijn nodig voor Gelderland, omdat we afhankelijk zijn van hun producten. We moeten binnen Gelderland produceren wanneer we zoveel mogelijk zelfvoorzienend willen zijn en de belasting van (te veel) transport willen terugdringen. Wanneer onze Gelderse economie arbeidsmigranten nodig heeft, moet ze ook bijdragen aan passende huisvesting. Ondernemers zullen met hun gemeenten in gesprek gaan hoe ze kunnen voorzien in de huisvesting van hun werknemers.

Bedrijfsvoering is aan de ondernemer. Zo wordt er in het publieke debat vanwege verminderen van de uitstoot van stikstof gedreigd met uitkopen van boeren. Er mag geen sprake zijn van dwang. Zowel niet vanuit de provincie, als vanuit het Rijk. Uitkoop kan op vrijwillige basis plaatsvinden, bijvoorbeeld bij de beëindiging van het bedrijf. Daarnaast is de stikstof problematiek niet alleen een probleem dat de boer treft, ook industrie en transport heeft haar bijdrage aan de uitstoot. Het gehele systeem van handel in bijkomende rechten zit foutief in elkaar: het treft de boer omdat deze grondgebonden is, terwijl de overige uitstoters dat niet zijn. De vervuiler die koopt een schoon geweten.

Boeren mogen niet gestraft worden omdat er – door anderen! – woningen gebouwd worden. De boer is verantwoordelijk voor eigen bedrijf. Daar is een staand kader voor. De boer mag niet aanvullend worden beperkt in bedrijfsvoering omdat anderen stikstof-capaciteit nodig hebben. Het Rijk, de rechter en Europa zal naar andere manieren moeten zoeken om woningbouw mogelijk te kunnen maken. De provincie zal de Natura2000-status van bepaalde gebieden moeten heroverwegen, zodat beperkingen veranderen in mogelijkheden qua stikstof-ruimte.

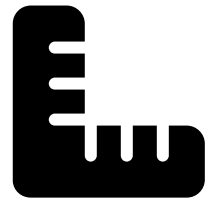
In het publieke debat wordt de boer ook vaak geregeld tegenover de industrie gezet. Alsof het een of/of is en dat is misleiding. Het gaat om de gezonde balans. In de ruimtevraag moet er voor alle sectoren en activiteiten naar een werkbare afweging worden gezocht. De huidige ruimte voor de boer zou gehandhaafd moeten kunnen worden. De ongebreidelde groei van industrieterreinen moet met maatwerk worden beteugeld. Daarom vinden de **Lokale Partijen Gelderland** dat XXL locaties bedrijventerreinen alleen in nauw overleg gemeente en wanneer economische waarde voldoende is aangetoond. De provincie kan gaan zoeken naar een andere aanpak dan dat iedere keten haar eigen super-sized distributiecentra nodig heeft. Met onderzoek naar een andere strategie van transport en voorraadbeheer kan Gelderland een alternatief vormen dat past bij maatwerk en kleinschaligheid.

De Gelderse boven-regionale economie is niet alleen afhankelijk van de Randstad. Wij moeten meer samenwerking gaan opzoeken met Duitsland. Net de grens over biedt Noordrijn-Westfalen aanvullende economische mogelijkheden.

Samen is er een goede boterham te verdienen in Gelderland.

Ruim Gelderland

Gelderland is de grootste provincie. Er is veel ruimte, maar de ruimte is ook schaars. Er is maar één bestemming mogelijk. Er is veel om te koestern en er staat veel te veranderen. De provincie Gelderland moet wijs omgaan met wat we hebben. Er zijn meerdere transities en weer de volgende crisis die ook de ruimte zal claimen. Wij zullen hard moeten werken om te kunnen behouden wat we hebben.

Het is inmiddels genoegzaam bekend dat onze aarde te snel opwarmt en ons klimaat verandert. Niemand ontkomt aan deze verandering en zal ons de komende jaren intensief blijven bezighouden. Ook in Gelderland moeten we dus deze veranderingen de baas blijven voor nu en de nabije toekomst. Als stip op de horizon is het doel om in 2050 alleen nog duurzame energiebronnen te hebben. Naast zonne- en windenergie zullen we ook innovatieve oplossingen moeten gaan omarmen. Dit betekent ook duurzamer reizen stimuleren ongeacht het gekozen vervoermiddel zowel zakelijk- als privé. Onze inzet is verder dat we ons moeten richten op a) vergaande innovatie, b) energiereductie en c) uitbreiding opslagstations.

- Geen verdere uitbreiding van de huidige Gelderse Natura-2000 gebieden en inperken waar dit nog kan
- Toepassen van de 'zonne-ladder' continueren zodat hoogwaardige natuur en landbouwgrond behouden blijft
- Terugdringen stikstof via boeren, ondernemers, luchtvaart en wegvervoer gebaseerd op intensieve samenwerking en innovatie. Provincie neemt hierin proactief regie en gedwongen onteigening bij boeren wordt vermeden. Zorgen voor een menswaardig perspectief is daarbij de standaard.
- Windenergie alleen met inachtneming van de veiligheidsvereiste voor mens en dier en in samenwerkingsverband met coöperaties die werken in het belang van inwoners/ondernemers (win-win)
- CO2 terugdringing door duurzaam vervoer te stimuleren. Laadpalen, locaties waterstof tankstations uitbreiden.
- Doorontwikkelen circulaire economie vooral om grondstoffen terug te winnen.
- Beperken afhankelijkheden van derden op het gebied van energie en/of brandstofvoorzieningen
- Zon op daken, geluidsschermen en dijken breiden we verder uit
- Stimuleren plaatsing van voldoende (ondergrondse) opslagstations elektriciteit
- Waterstofontwikkeling ondersteunen wij van harte
- We continueren de subsidie Coöperatieve energieopwekking

Gelderland heeft een zeer mooi cultuur landschap. Er is veel ruimte en diversiteit in natuurlijke habitats. De balans tussen het agrarisch landschap met dorpen en stedelijk gebied, wordt aangevuld met oases van rust waar dieren en ook de mens zich kan terugtrekken.

Gelderland kent vele natuurgebieden. Deze kennen een Natura2000-status. Er wordt gezocht naar meer verbindingen om zo te komen tot een ecologische hoofdstructuur. Landbouwgronden hebben ook natuurwaarden. Wanneer wij als provincie de boeren helpen met (nog) meer natuur-inclusief gebruik, dan kunnen we deze verbindingen realiseren zonder het verlies van het agrarisch gebruik.

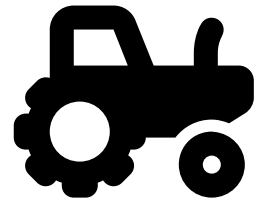
Er is noodzaak voor wildstandenbeheer. Wij koesteren de kwetsbare wilde dieren, groot en klein. Er zijn nieuwe strategieën nodig om kwetsbare diersoorten, zoals de Moeflon, te beschermen. De mens moet de breekbare balans begrijpen: deels door de achteruitgang van biodiversiteit door de impact van klimaatveranderingen, deels doordat de ecosystemen veranderen door de introductie van vreemde diersoorten. Het is aan de mens om controle te houden en te sturen. In de ene geval betekend dat het aanleggen van natuurverbindingen, in andere gevallen zal er terug gevallen moeten worden op de (instrumentele) jacht.

Met de komst van de wolf is de balans verstoord. Nadat de wolf uitgestorven was, is haar terugkeer wonderbaarlijk succesvol en verloopt snel. De wolf lijkt wel een invasieve exoot. Ook ten koste van kwetsbare diersoorten (zoals de Moeflon) die wij ook willen beschermen. Mens en dier zou daar aan moeten wennen, omdat de wolf Europees beschermd is. Het zou mogelijk moeten worden gemaakt voor de wolf om wild te blijven. Op veel plaatsen zullen maatregelen worden getroffen om de wolf te weerhouden de ruimte van mens en dier te betreden, zoals het plaatsen van hekwerken en kuddebescherming. De wolf heeft veel ruimte nodig, maar dat is schaars. Dat betekent ook dat er geen ongebreidelde groei van toerisme op de Veluwe meer mogelijk is, en dat we moeten gaan zoeken naar de juiste schaal en verhoudingen. Binnen die nieuwe balans blijft er ruimte voor toerisme op de Veluwe, maar de vormen waarin kunnen moeten veranderen.

De **Lokale Partijen Gelderland** nemen afstand van de plezierjacht. Het Kroondomein het Loo zou het gehele jaar geopend en toegankelijk moeten zijn zoals ieder ander landgoed en natuurgebied. De provincie zou haar stem moeten laten horen als het gaat om de toekenning van de subsidies en vergunningen.

Natuur en recreatie gaat om een balans. Het hoort bij elkaar: de natuur kunnen beleven. Bij te veel recreatie zou deze beperkt kunnen worden om te zorgen dat de natuur niet onherstelbaar beschadigd wordt. Gebieden zullen wel toegankelijk moeten kunnen blijven. Dit probleem is er in het groot (zoals de recreatiezonering op de Veluwe), maar ook in het klein bij bijvoorbeeld mountainbikers. Om dit in goede banen te begeleiden zijn hier en daar al cross-banen aangelegd. Buiten deze paden en de fietspaden zijn mountainbikers niet welkom.

Landbouw (agrarisch)

De huidige land- en tuinbouw staat als gevolg van aanscherpingen op de regelgeving constant onder druk. Naast dat boeren en tuinders onze voedselketen vullen zorgen ze ook voor het beheer en inrichting van provinciaal gebied. Samen met de verschillende overheden zal meer een gebiedsgerichte aanpak moeten komen waardoor er meer maatwerk geleverd kan worden. Geen enkele provincie is tenslotte hetzelfde dus de noodzaak voor meer maatwerk is van belang. De denkrichtingen zijn dan: 1) wijziging bedrijfsvoering, 2) innovatie, 3) verplaatsing of 4) bedrijfsbeëindiging.

Daarnaast met het oog op de energietransitie zijn wij van mening dat we kritisch en terughoudend moeten zijn om vruchtbare landbouwgrond om te zetten naar (mega) zonnevelden.

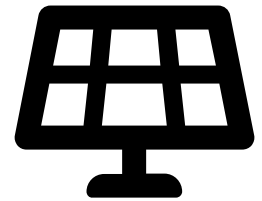
- Stimuleren extra waterbergingen en afvoer
- Energiewinning op het erf gaan we aanmoedigen
- Uitbreiden waar mogelijk van multifunctionele landbouw (van zorg tot recreatie tot accommodatie)
- Aanbieden van een goed ondersteunend innovatie- en kennisbeleid
- Afspraken over stikstofdepositie naar bijna nul met piekbelasters op vrijwillige basis.
- Geen vruchtbare landbouwgrond omzetten naar (mega)zonnevelden

Landbouwgronden hebben ook natuurwaarde. Dat is niet alleen voorbehouden aan natuurgebieden. Enige wat de provincie kan is de boeren helpen om de grond meer natuur-inclusief te gebruiken. Hierdoor breiden natuurgebieden ook uit, terwijl het agrarisch gebruik niet verdwijnt.

De provincie heeft haar eigen stikstofbeleid en de provincie is het toegewezen orgaan om deze opgave in de ruimtelijke ordening aan te pakken. De provincie dient zich te verzetten wanneer het Rijk (*zonder overleg*) ingrijpt in het grondgebied van Gelderland. Op dit moment lijken de boeren vogelvrij in de overbelaste markt van gronden en bijkomende rechten, zoals het stikstofcompensatie en voor de aanleg van zonnevelden. Deze grondmarkt en markt van bijkomende rechten zal meer gereguleerd moeten worden.

In de agrarische sector is ook een andere transitie gaande. Het is wenselijk dat het aantal *megastallen* verminderd. Dit kan doordat de grond-ongebonden productie – waar de meeste PAS-melders zitten en vleesproductie op industriële schaal plaatsvindt – anders wordt georganiseerd. Grond-gebonden is een wijze van een meer gesloten systeem dat overeenkomt met het klassieke beeld van boer en waarbij natuur-inclusief de rode draad is, met de mogelijkheid om ook *biologisch* te produceren. Daarom is het ook tijd om de blokkade op geitenboerderijen te heroverwegen. Onder de juiste hoeveelheid voorwaarden moet het mogelijk kunnen zijn om een geitenboerderij te starten of deze uit te breiden. De geitenhouder zal samen met provincie en gemeente op zoek gaan naar maatwerk en de mogelijkheden binnen de huidige richtlijnen qua vermindering overlast, dierenwelzijn en stikstofproblematiek. Dit traject kan ook betekenen dat het (in dit specifieke geval) niet mogelijk is.

Energietransitie

Binnen de energietransitie moet er gekeken worden naar welke energiebron past bij welke locatie. Ruimte is schaars. Windenergie past niet in elk landschap en geregeld weegt de productie niet op tegen de horizonvervuiling en andere negatieve effecten. Wanneer er alternatieven beschikbaar zijn die minder ingrijpend zijn, heeft dat onze voorkeur. Ook moet een windmolen, indien geplaatst, wel optimaal ingezet worden. Windmolens worden vaak stilgezet omdat er afname-verplichtingen zijn van kernenergie uit Frankrijk. Verloren energie-rendement zou moeten worden gebruikt voor lokale opwekking en opslag in waterstof, dit voordat er ondoordacht alsmaar meer windmolens op land bij komen. Binnen de verschillende Regionale Energie Strategieën¹² zijn al meer windmolens ingepland dan er te realiseren is. In meerdere gebieden zijn beperkingen over het hoofd gezien.

Door zonnepanelen op weilanden te leggen wordt gekozen voor de makkelijkste route met meeste economisch gewin. Deze vorm van greenwashing van industriële opwek van zonne-energie moet beheerst worden. Zonne-energie opwekken op daken heeft onze voorkeur: dat is dubbelgebruik van de beschikbare ruimte. Bij zonnevelden gaat uiteindelijk goede grond verloren en worden dit industrieterreinen. Maar ook hierin heeft de provincie geen volledig zeggenschap, want de gemeenten hebben hun eigen autonomie en hebben binnen de Regionale Energie Strategie al de nodige toezeggingen en afspraken gemaakt in samenspraak met hun omliggende gemeenten. In de evaluatie en bijstelling zal er moeten worden gekeken naar welk deel realistisch blijkt te zijn. We moeten het lef tonen dat ambities lager gesteld kunnen worden.

Binnen Gelderland is er volgens de **Lokale Partijen Gelderland** geen ruimte voor een kerncentrale of kernafval-opslag en zullen ons verzetten bij plannen binnen een radius van 75 kilometer. Dit zijn zo ongeveer de huidige afstanden tot de bestaande kerncentrales in Borssele, Delft, Petten en Emsland. De provincie moet actief blijven monitoren dat de voormalige kerncentrale in Dodewaard in 2045 ook daadwerkelijk volledig ontmanteld is en al haar gebouwen afgebroken.

De schaalgrootte en impact op de omgeving van een datacenter bepaald of deze wel in het Gelderse landschap past. Een datacenter gebruikt zelf te veel elektriciteit en oppervlaktewater om te koelen. In een aanvraag moet worden gekeken hoe er meervoudig gebruik kan worden gemaakt van de voorzieningen: zoals eigen opwekking energie en teruggave van het warmte-overschot voor stadswarmte. Een nagenoeg energie-neutraal datacenter is bespreekbaar.

Naast opwek en verbruik moeten we ook gaan investeren in het capaciteit van het netwerk. We moeten piekbelasting van het energienetwerk verminderen, ook zodat we optimaal de zonnepanelen op de daken kunnen gebruiken. Daarvoor zijn oplossingen zoals buurtaccu's en energieopslag in waterstof nodig. Dit moet op bredere schaal dan maar enkele pilots.

¹² Regionale Energie Strategie (RES): afspraken gemeenten wat ze willen bereiken qua duurzame energie-opwekking
versie: woensdag 8 februari 2023

Mobiliteit

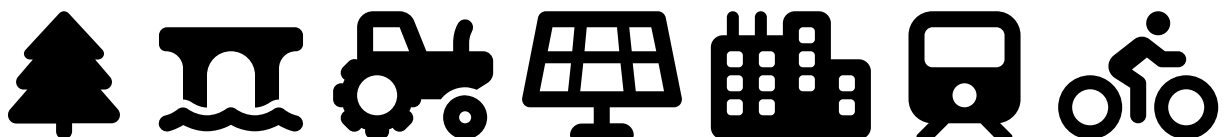
Mobiliteit is één van de voornaamste kerntaken van de provincie. Hierin is veel regionaal maatwerk nodig. De regio's en gemeenten die willen veel bereiken met continue verbetering van de mobiliteit, maar het is ook een zeer kostbare uitdaging. Geld is maar éénmaal uit te geven. Vergunningstrajecten duren lang, vaak is er ruilverkaveling nodig om de juiste gronden beschikbaar te krijgen en dan is er ook nog de stikstofproblematiek die de kop op steekt.

Concrete doelen in de periode 2023-2027 stellen wij voor:

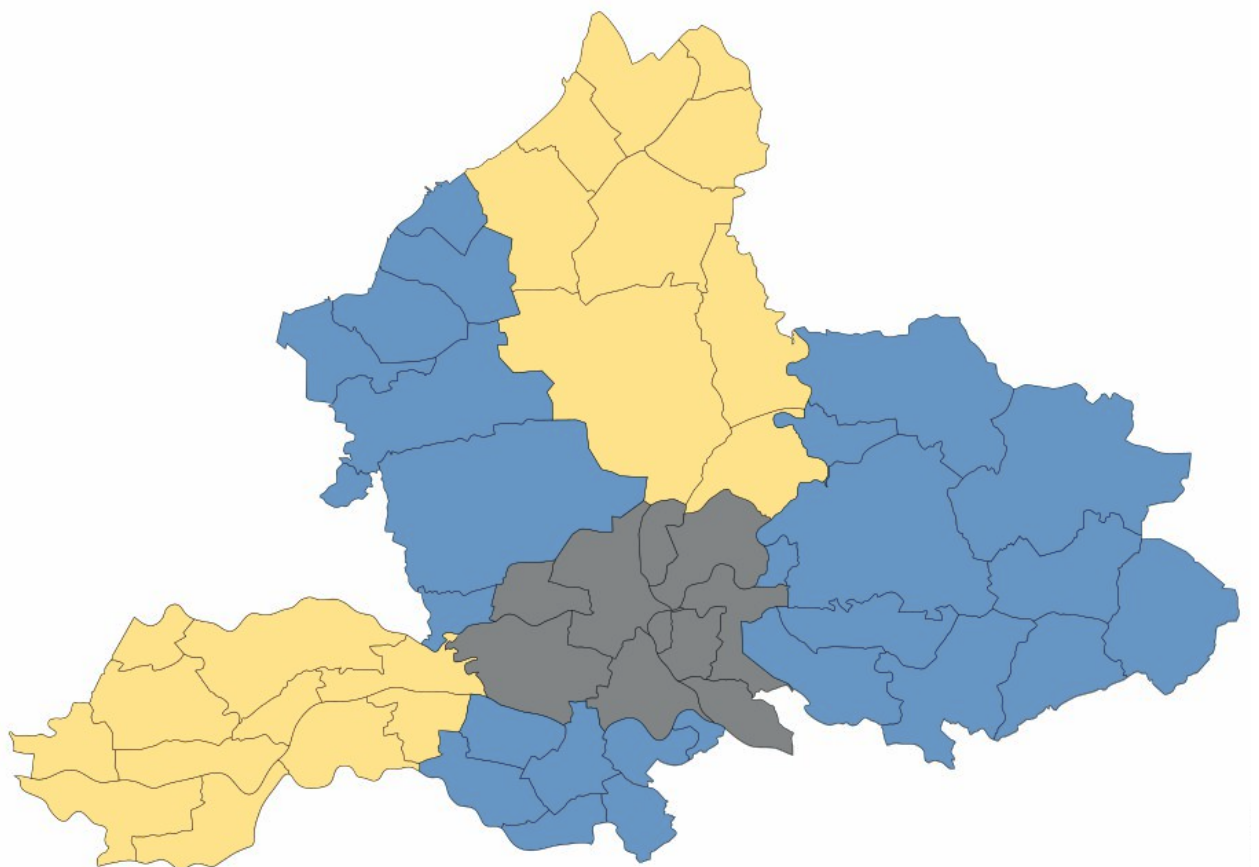
- Analyseren en aanpakken TOP 10 meest gevaarlijkste verkeerswegen
- Behouden en stimuleren van maatwerkvervoer, zoals de Versis-taxi in Rivierenland, evenals de vele buurtbussen
- Doorstroming verbeteren en verbreden (2x2) N233 Rijnbrug tussen Kesteren-Rhenen
- Geen tolheffing op de doorgetrokken A15 van Duiven naar de Pleij (Zevenaar).
- Inrichting en verbeteren lange afstanden fietspaden voor (snelle) fietsen
- Uitbreiding oplaadpunten continueren
- Uitbreiden waterstof stations in lijn met doelstelling Rijk 2025

Om Gelderland bereikbaar te houden moet er ronduit geïnvesteerd worden, zowel in openbaar vervoer én in autowegen. De provincie is maar verantwoordelijk voor buslijnen en provinciale wegen. Veel energie zal daarom gaan naar lobby en samenwerking. Er is binnen de provincie behoefte aan sterke uitbreiding van de treinverbindingen. Het doortrekken van Winterswijk-Zutphen-Apeldoorn door naar Harderwijk en toevoeging aantal kleinere treinstations, zal zelfs van een grotere schaalgrootte zijn dan het doortrekken van de A15. Om Gelderland bereikbaar te houden, vooral ook door de grote woningbouwopgave, zal het een én/én moeten zijn. Investeren in openbaar vervoer en autoverkeer. De provinciale ambitie van 160.000 woningen erbij betekend ook meer woon-werk-verkeer en logistiek. Door als provincie te investeren in het openbaar vervoer blijft er een alternatief voor het gebruik van de auto, dat voor iedereen toegankelijk is. De bereikbaarheid van de gehele provincie moet gewaarborgd worden. Keuzes mogen niet het gevolg hebben dat de kloof tussen buitengebied en stedelijk gebied alsmaar wordt vergroot. Met de grote vraag voor woningen zouden ook de kleine kernen een gelijkwaardige positie moeten behouden, zodat mensen de vrijheid hebben waar te vestigen en gebruik te kunnen maken van het openbaar vervoer. De provincie zal niet het buitengebied nog meer de auto in moeten jagen.

Provinciale wegen zijn ingericht op 80 km/h. Er is geen reden om dit aan te passen. Alleen vanwege de verkeersveiligheid kunnen enkele trajecten worden vertraagd naar 60 km/h, zoals langs het kanaal tussen Apeldoorn en Dieren. Binnen de relatie tussen de betrokken gemeenten en Rijkswaterstaat, kan de provincie bemiddelen om de snelwegen te verbeteren. Wij kijken al jaren naar de uitdagingen rondom de verbreding van de A15 te hoogte van Tiel, of het doortrekken van Ressen tot Zevenaar. Zo is het tussen Putten en Hattem ook druk op de A28, maar alleen meer asfalt is niet de oplossing.

Waar, uit Gelderland, wij ook vandaan komen.

Samen zijn wij **thuis in Gelderland**.

Lokale Partijen Gelderland

Aangesloten bij Onafhankelijke Politiek Nederland

**KIES LOKAAL
OOK PROVINCIAAL!**

**STEM
LIJST 13**

NUMMER 1

LOKALEPARTIJENGELDERLAND.NL